

CZU 347.921.8

Asistena juridică garantată de stat ca instrument de realizare a dreptului la un proces echitabil

Nelea GRIMAILO

doctor, lector universitar

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

***Abstract.** The right to a fair trial is enshrined in the Constitution of the Republic of Moldova and guaranteed by international acts by virtue of which the state is obliged to ensure the unrestricted exercise of this right to every person. One of the many ways to ensure fundamental human rights and especially the right to a fair trial is state-guaranteed legal aid. The mission of the state-guaranteed legal aid system is to protect the right to a fair trial by organizing and providing state-guaranteed legal aid in order to reduce the economic and financial impediments in achieving access to justice, ensuring free and equal access to effective legal aid within an efficient, accessible and nondiscriminatory legal aid system for all people.*

***Keywords:** right to a fair trial, free access to justice, legal aid, state-guaranteed legal aid.*

Drepturile și libertățile omului se află la baza constituționalismului, iar principalul scop al unei constituții constă în garantarea libertății și securității ființei umane sub toate aspectele sale. Actualmente, urmare aderări de către Republica Moldova la tratatele internaționale din domeniul drepturilor omului, se conturează tendința creării și desăvârșirii unor mecanisme și pârgii de implementare a sistemului național de promovare și respectare a drepturilor omului, care se bazează în special pe instrumente juridice internaționale.

Prioritatea fiecărui stat democratic o constituie nu doar simpla proclamare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, dar și respectarea acestora prin asigurarea unui mecanism funcțional și efectiv de realizare. Doar prin asigurarea reală, echitabilă și durabilă a respectării drepturilor și libertăților fundamentale poate fi creat un sistem constituțional durabil [1, p. 20].

Pe lângă diversele tipuri de control (politic, administrativ, jurisdicțional) exercitat de către instituțiile statului în domeniul drepturilor fundamentale ale omului, există o serie de alte modalități de garantare a respectării drepturilor fundamentale, printre care se regăsește și sistemul de asistență juridică garantată de stat, ca instrument de realizare a dreptului la un proces echitabil.

Dreptul la un proces echitabil este consfințit de Constituția Republicii Moldova, Declarația Universală a Drepturilor Omului, Pactul cu privire la drepturile civile și politice, Convenția europeană

pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Convenția ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, precum și alte acte internaționale în virtutea cărora statul nostru are obligațiunea de a asigura fiecărei persoane exercitarea neîngrădită a acestui drept.

Elemente specifice ale acestui drept fundamental se referă la examinarea cauzei în mod echitabil, într-un termen rezonabil, de către un tribunal independent și imparțial, stabilit prin lege, cu respectarea dreptului la viața privată, a principiului de prezumție a nevinovăției, a dreptului la apărare, inclusiv prin oferirea asistenței juridice gratuite, precum și alte drepturi procesuale menite să contribuie la realizarea drept dat.

Una dintre garanțiile principale pentru dreptul la un proces echitabil este ca fiecărei persoane care accede la instanță să-i fie asigurate toate „instrumentele rezonabile” legale pentru a-și susține cauza în condiții care nu dezavantajează niciuna dintre părți [2, p. 15].

Este neîndoielnic faptul că asigurarea accesului liber la justiție constituie un principiu de bază al statului de drept și o condiție obligatorie ce rezultă din actele internaționale la care Republica Moldova este parte. La rândul ei, asistența juridică efectivă constituie un element de bază al accesului la justiție și statul are obligația de a garanta asistența juridică persoanelor care nu dispun de mijloace financiare suficiente pentru a plăti serviciile juridice.

Dreptul cetățenilor la asistență juridică gratuită a fost consfințit în Constituția Republicii Moldova [3] încă în anul 1994. Însă pe parcursul a mai mult de un deceniu nu exista un mecanism de realizare a acestui drept. Odată cu adoptarea în anul 2007 a Legii cu privire la asistența juridică garantată de stat [4], în statul nostru a fost formată baza normativ-juridică corespunzătoare și creat sistemul acordării asistenței juridice gratuite.

Administrarea sistemelor de asistență juridică garantate de stat presupune existența a trei niveluri decizionale. La primul, cel mai înalt, nivel se formează politica statului în domeniul asistenței juridice garantate de stat și se efectuează controlul general asupra realizării ei. La cel de-al doilea nivel este organizat, planificat și reglementat procesul de acordare a asistenței juridice, este înfăptuită activitatea de asigurare a accesibilității ei și controlul activității persoanelor care oferă astfel de servicii. Nivelul trei presupune activitatea propriu-zisă legată de adoptarea deciziilor de acordare a asistenței juridice garantate de stat și acordarea acesteia. [5, p. 115] Sistemul de acordare a asistenței juridice garantate de stat este administrat de: Ministerul Justiției, Baroul Avocaților, Consiliul Național pentru Asistență Juridică Garantată de Stat (CNAJGS) și oficiile lui teritoriale.

Misiunea sistemului de asistență juridică garantată de stat este de a proteja dreptul la un proces echitabil, stabilit de art. 6 al Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, prin organizarea și acordarea asistenței juridice garantate de stat în vederea diminuării impedimentelor economico-financiare în realizarea accesului la justiție, asigurând accesului liber și

egal pentru toate persoanele la asistență juridică efectivă în cadrul unui sistem eficient, accesibil și nediscriminatoriu de asistență juridică.

Obligația de acordare a asistenței juridice calificate și efective rezultă din mai multe acte internațional¹, precum și din prevederile Codului de procedură penală, Codului contravențional, Codului de procedură civilă și alte acte normativ-juridice, care au menirea de a garanta dreptul la un proces echitabil, în general, și de consolidare a sistemului existent de acordare a asistenței juridice garantate de stat, în special.

Angajamentul de a facilita accesul la justiție se reflectă și în documente de politici ce țin de drepturile omului și justiție la nivel național, precum: Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018-2022; Proiectul strategiei de dezvoltare a sectorului justiției pentru anii 2019 -2022; Programul de activitate al Guvernului „Moldova vremurilor bune”. [6, p. 5]

În mod special, Ombudsmanul consideră imperioasă asigurarea dreptului la apărare, în special pentru grupurile vulnerabile [2, p. 15].

Pentru asigurarea principiului liberului acces la asistență juridică, statul asigură organizarea și funcționarea instituțiilor responsabile de acordarea asistenței juridice garantate de stat și alocă mijloace bugetare necesare retribuirii serviciilor prestate.

Asistența juridică garantată de stat se acordă pe principiile: egalității în drepturi a tuturor persoanelor care beneficiază de ea; competenței profesionale a persoanelor care o acordă; calității, eficienței și economicității serviciilor acordate; confidențialității; inadmisibilității conflictului de interese.

Pentru asigurarea funcționalității sistemului de asistență juridică garantată de stat, în vederea acordării asistenței juridice efective, îmbunătățirea calității serviciilor de asistență juridică acordate și instituirea noilor mecanisme de acordare a asistenței juridice garantate de stat, CNAJGS în permanență colaborează cu autoritățile din cadrul sistemului de justiție (Uniunea Avocaților, Institutul Național al Justiției, Consiliul Superior al Magistraturii, instanțele de judecată, Procuratura

¹ Declarația universală a drepturilor omului, din 10 decembrie 1948, art. 2, 7, 8, 10, 11; Pactul cu privire la drepturile civile și politice, în particular art. 2 și art. 14 (3 d); Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, în particular art. 12, 37 (d), art.40 (2b); Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, în particular art. 6.3 (C); Recomandările și rezoluțiile Comitetului de miniștri al Consiliului Europei referitoare la: Asistența juridică gratuită în materie civilă, comercială și administrativă (No Rec(76)5); Asistența juridică gratuită și consultanță (No Rec(78)8); Măsurile de facilitare a accesului la justiție (No Rec(81)7); Accesul efectiv la lege și justiție pentru persoane sărace (No Rec(93)1) și Libertatea de a exercita profesia de avocat (No Rec (2000)21); Principiile și liniile directoare ale ONU privind accesul la asistența juridică garantată de stat în sistemele de justiție penală; Rezoluția Consiliului Uniunii Europene din 30 noiembrie 2009 privind o foaie de parcurs pentru consolidarea drepturilor procedurale ale persoanelor suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale; Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene; Directiva (UE) 2016/1919 de garantare a asistenței juridice gratuite pentru persoanele suspectate și persoanele acuzate în cadrul procedurilor penale; Directiva (UE) 2016/800 a Parlamentului European și a Consiliului privind garanțiile procedurale pentru copiii care sunt persoane suspectate sau acuzate în cadrul procedurilor penale; Directiva 2013/48/UE a Parlamentului European și a Consiliului privind dreptul de a avea acces la un avocat în cadrul procedurilor penale și al procedurilor privind mandatul european de arestare, precum și dreptul ca o persoană terță să fie informată în urma privării de libertate și dreptul de a comunica cu persoane terțe și cu autorități consulare în timpul privării de libertate.

Generală, Inspectoratul General al Poliției, Avocatul poporului) și cele ale administrației publice centrale (Ministerul Justiției, Ministerul Finanțelor, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Agenția pentru Guvernare Electronică).

În prezent acordarea asistenței juridice garantate de stat este asigurată de către 4 Oficii teritoriale: Chișinău, Bălți, Cahul și Comrat.

La fel, CNAJGS în asigurarea acordării de asistență juridică garantată de stat continuă parteneriatele cu asociațiile obștești, precum: Centrul de Drept al Avocaților (specializat în acordarea asistenței juridice refugiaților și solicitanților de azil), Centrul de Drept al Femeilor (specializat în acordarea asistenței juridice victimelor violenței domestice), Centrul de Asistență Juridică pentru Persoane cu Dezabilități (specializat în acordarea asistenței juridice persoanelor cu dizabilități), Clinica Juridică a Universității de Stat Al. Russo din Bălți.

În baza acestor colaborări, are loc acordarea asistenței juridice primare și calificate, inclusiv, prin referirea unor cazuri către sistemul de asistență juridică garantată de stat și invers, fiind instituit un sistem de referire reciprocă a solicitanților de asistență juridică.

Pentru acordarea asistenței juridice calificate sunt implicați 485 avocați care acordă asistență juridică calificată garantată de stat, dintre care 12 avocați publici; 39 avocați specializați în cauzele cu implicarea copiilor; 12 avocați specializați în acordarea asistenței juridice calificate pe cauze de azil; 11 avocați specializați în acordarea asistenței juridice calificate persoanelor cu dezabilități intelectuale și psiho-sociale și 18 avocați specializați în acordarea asistenței juridice calificate victimelor infracțiunilor, iar pentru acordarea asistenței juridice primare sunt implicați 12 avocați publici și 62 para-juriști, numărul cărora este într-o permanentă și constantă creștere. [6, p. 8]

Potrivit cadrului legal, asistența juridică garantată de stat este înfăptuită prin: furnizare de informații, consultații și explicații în probleme juridice; întocmire de acte juridice; reprezentare în fața autorităților administrației publice; apărare a intereselor bănuțului, învinutului, inculpatului în proces penal; apărare și reprezentare a condamnatului; apărare și reprezentare a intereselor victime ale infracțiunilor, precum și victimelor violenței în familie; apărare a intereselor persoanei în cadrul procedurii pe cauze contravenționale; apărare și reprezentare a intereselor persoanei în cadrul procesului civil; apărare și reprezentare a intereselor persoanei în procedura administrativă și cea de contencios administrativ.

Începând cu 1 ianuarie 2012, sistemul de asistență juridică garantată de stat acoperă toate tipurile de cauze examinate în justiție, atât cauze penale, cât și cauze non penale.

Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat distinge două categorii de asistență juridică: asistență juridică primară și asistență juridică calificată. De asemenea, legea menționează asistența juridică urgentă ca un tip de asistență juridică calificată.

Asistența juridică primară se acordă cetățenilor Republicii Moldova, cetățenilor străini și apatrizilor indiferent de nivelul veniturilor, de către avocații publici și/sau parajuriști. Această formă de asistență include: furnizare de informații privind sistemul de drept al Republicii Moldova, privind actele normative în vigoare, drepturile și obligațiile subiecților de drept, privind modalitatea de realizare și de valorificare a drepturilor pe cale judiciară și extrajudiciară; acordare de consultanță în probleme juridice; acordare de asistență în vederea întocmirii actelor juridice; acordare a altor forme de asistență, care nu intră în categoria de asistență juridică calificată.

Diversificarea spectrului de servicii și tehnologizarea serviciilor de asistență juridică garantată de stat constituie unul dintre obiectivele strategice al CNAJGS. În vederea atingerii acestui obiectiv au fost întreprinse un șir de acțiuni precum: actualizarea rolului avocaților publici în sistemul de acordare a asistenței juridice garantate de stat; elaborarea și instituționalizarea mecanismului de acordare a asistenței juridice parțial gratuite; extinderea continuă și dezvoltarea rețelei de para-juriști în localitățile rurale și urbane din întreaga țară, ținând cont de necesitățile de abilitare juridică; dezvoltarea platformelor on-line de acordare a asistenței juridice primare care permite beneficiarilor să-și rezolve problemele de ordin juridic la distanță (parajurist.md).²

Mediatizarea și popularizarea rețelei de parajuriști, precum și simplificarea și facilitarea accesului la asistența juridică primară contribuie în mod esențial la ridicarea nivelului de cultură juridică în rândurile populației, ceea ce determină în mod inevitabil și asigurarea realizării dreptului la un proces echitabil, inclusiv prin beneficierea de asistență juridică garantată de stat.

O altă formă a asistenței juridice garantate de stat o constituie asistența juridică calificată, definită a fi acordare a serviciilor juridice de consultanță, reprezentare și/sau apărare în organele de urmărire penală, în instanțele judecătorești pe cauze penale, contravenționale, civile sau de contencios administrativ, reprezentare în fața autorităților administrației publice.[4]

Asistența juridică urgentă nu este definită de Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat, dar aceasta este definită de Regulamentul privind procedura de solicitare și numire a unui avocat pentru a oferi asistență juridică urgentă [7] ca asistență juridică oferită oricărei persoane într-o procedură penală sau contravențională în timpul arestării/în perioada reținerii, inclusiv în timpul unei ședințe de judecată privind detenția preventivă. Asistența juridică de urgență este acordată de către avocații de serviciu, încadrați în sistemul asistenței juridice garantate de stat și care acceptă să fie înscriși în lista avocaților de serviciu. Această listă se întocmește lunar de către fiecare oficiu teritorial

²Această pagină a fost creată pentru a răspunde necesității de educație juridică în rândul populației Republicii Moldova, dar și pentru procesul de auto-instruire a parajuriștilor. Site-ul se adresează publicului larg, fără restricții și gratuit. Portalul a fost conceput pentru oricine, care caută răspuns la o întrebare de natură juridică, dorește să se informeze despre drepturile și obligațiile sale, despre prevederile legislației într-un anumit domeniu sau despre posibilitățile existente de a obține asistență juridică garantată de stat. Scopul acestei platforme web este de a reacționa prompt la necesitățile juridice ale populației indiferent de nivelul veniturilor beneficiarilor.

al CNAJGS pentru fiecare zonă de competență teritorială aparte. Avocații de serviciu sunt numiți prin intermediul oficiului teritorial în timpul orelor de program și, în mod direct, de către organul de urmărire penală sau instanță de judecată în afara orelor de program.

Pentru a beneficia de asistență juridică calificată legiuitorul a instituit unele restricții de ordin financiar (nivelul veniturilor potențialului beneficiar). Astfel, în prezent există trei categorii de persoane care pot beneficia de asistența juridică garantată de stat.

Cel mai mare grup de beneficiari (indiferent de mărimea veniturilor) îl formează persoanele care: au nevoie de asistență juridică de urgență în cazul reținerii în cadrul unui proces penal sau al unei proceduri contravenționale; au nevoie de asistență juridică de urgență în cazul depunerii cererii pentru aplicarea măsurilor de protecție în condițiile art. 278/6 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova sau art. 215¹ din Codul de procedură penală al Republicii Moldova ori în cazul depunerii plângerii despre săvârșirea violenței în familie sau a unei infracțiuni privind viața sexuală; au dreptul la asistență juridică obligatorie în temeiul art. 69 alin. (1) pct. 2)–14) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova; au dreptul la asistență juridică obligatorie conform art. 77 lit. a) și c) din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, precum și art. 151 din Codul civil al Republicii Moldova; copiii victime ale infracțiunilor, victimele violenței în familie, victimele infracțiunilor privind viața sexuală; precum și alte persoane specificate în art. 20 al Legii enunțate cum ar fi: persoanele juridice prevăzute la art. 521 alin. (22) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova; persoanele suspectate de săvârșirea unei contravenții pentru care se prevede sancțiunea arestului contravențional; persoanele în a căror privință există riscul aplicării sancțiunii de expulzare în cadrul procedurilor contravenționale; persoanele în a căror privință se solicită înlocuirea sancțiunii amenzii sau a muncii neremunerate în folosul comunității cu închisoare sau cu arest contravențional; persoanele care au beneficiat de ajutor social, stabilit în conformitate cu legislația în vigoare, pe parcursul a 6 luni calendaristice anterioare lunii în care a fost depusă solicitarea; victimele infracțiunilor de tortură, ale tratamentului inuman și degradant; victimele traficului de ființe umane; solicitanții de azil, în cadrul procedurii de azil; străinii, în procedurile cu privire la aplicarea sau prelungirea măsurii de plasare în custodie publică.

Al doilea grup de beneficiari ai asistenței juridice calificate îl formează persoanele care au nevoie de asistență juridică pe cauze penale, și interesele justiției o cer, însă nu dispun de suficiente mijloace pentru a plăti acest serviciu, precum și persoanele care au nevoie de asistență juridică pe cauze contravenționale, civile și de contencios administrativ, însă nu dispun de suficiente mijloace pentru a plăti aceste servicii, cauzele fiind complexe din punct de vedere juridic sau procesual. Acest grup de beneficiari îl formează persoanele al căror venit este mai mic de nivelul venitului stabilit de Guvern pentru beneficiere de asistență juridică, adică beneficierea de asistență juridică este

condiționată de statutul financiar al persoanei. Asistența juridică calificată în dependență de mărimea veniturilor se acordă persoanelor al căror venit mediu lunar pentru membru de familie este mai mic decât nivelul minim de existență pe cap de locuitor în țară. La calcularea venitului mediu lunar, se ține seama de venitul pentru ultimele șase luni înainte de luna în care a fost depusă cererea pentru asistență juridică gratuită. Valoarea minimumului de existență este determinată în baza datelor Biroului Național de Statistică și se calculează în conformitate cu Regulamentul aprobat prin Hotărârea Guvernului. [8] Testul mijloacelor financiare se bazează pe verificarea informațiilor prin accesarea bazelor de date relevante.

Cel de al treilea grup de beneficiari de asistență juridică calificată îl formează persoanele al căror venit este mai mare decât nivelul venitului stabilit de Guvern pentru a beneficia de asistență juridică și sunt capabile să achite o parte din cheltuielile de asistență juridică. În acest caz, asistență juridică calificată poate fi acordată cu contribuția financiară a beneficiarului dacă această contribuție nu depășește posibilitățile lui financiare și materiale.

Diversificarea spectrului de servicii de asistență juridică garantată de stat, precum și lărgirea cercului de beneficiari ai aceste asistențe, contribuie la realizarea dreptului la un proces echitabil de către un număr cât mai mare de persoane din grupurile vulnerabile implicate în procese de judecată.

Pornind de la ideea că, nivelul de calitate actului de justiție este determinată de calitatea asistenței juridice, fiind parte integrantă a procesului de înfăptuire a justiției și de la faptul că, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat, în repetate rânduri că, lipsa asistenței sau o asistență juridică necalitativă (teoretică și iluzorie) pune la dubii procesul echitabil, asigurarea calității asistenței juridice garantate de stat reprezintă pentru CNAJGS unul din obiectivele sale primordiale.[6, pp. 21-22]

Pornind de la aceste deziderate, în vederea atingerii obiectivului ce vizează îmbunătățirea calității serviciilor de asistență juridică garantată de stat, se întreprind un șir acțiuni, printre care merită a fi menționate elaborarea continuă a standardelor de calitate, care ar putea servi drept repere în procesul de monitorizare internă și externă a calității serviciilor de asistență juridică garantată de stat acordate de către avocați, precum și elaborarea ghidurilor practice și metodologice pentru avocați și para-juriști:

În această ordine de idei, în cadrul proiectului „Consolidarea Răspunsului Guvernului la Fenomenul Traficului de Ființe Umane și Îmbunătățirea Protecției Victimelor Traficului și Martorilor în RM”, a cărui partener de implementare și beneficiar este CNAJGS, a fost elaborarea Ghidului pentru avocații care acordă asistență juridică garantată de stat victimelor traficului de ființe umane, ghid elaborat de către avocați și psihologi specializați în asistența victimelor traficului de ființe umane.[6, p. 22]

De asemenea, au fost elaborate standardele de calitate ale activității avocaților care acordă asistență juridică calificată pe cauze cu implicarea persoanelor cu dezabilități intelectuale și psihosociale, urmând procesul de validare, avizare și aprobare, în cadrul parteneriatului dintre Oficiul Înaltului Comisar ONU pentru Drepturile Omului și CNAJGS.

În cadrul parteneriatului dintre CNAJGS și ABBA Rolly a fost inițiat procesul de elaborare a standardelor de calitate ale activității avocaților care acordă asistență juridică calificată pe cauze cu implicarea victimelor.

Este de menționat că de la lansarea sistemului și până la finele anului 2021, au beneficiat de asistență juridică calificată garantată de stat – 617 450 persoane, ceea ce denotă faptul încrederii populației în sistemul de asistență juridică garantată de stat.

Consolidarea capacității sistemului de asistență juridică garantată de stat este în continuare susținută de către actualii și potențialii parteneri ai CNAJGS.

De la lansare și până în prezent, activitatea sistemului a demonstrat o serie de tendințe pozitive, însă, cu toate acestea, se constată o serie de constrângeri și deficiențe, care anual sunt reflectate în Raportul de activitate în sistemul de acordare a asistenței juridice garantate de stat (CNAJGS) și în Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova (Avocatul Poporului).

În virtutea garanțiilor oferite prin lege, Avocatul Poporului reiterează în continuare problema calității asistenței juridice garantate de stat. Petiționarii care se adresează Ombudsmanului deseori invocă reprezentarea formală în instanță, calitatea joasă a actelor întocmite, termenele procedurale neglijate, solicitări de remunerare a serviciilor contrar caracterului gratuit al acestora. În atare circumstanțe, Avocatul Poporului consideră că asistența juridică garantată de stat rămâne a fi asigurată în măsură insuficientă [2, p. 14].

În rândul respondenților intervievați persistă neîncrederea în justiția din Republica Moldova. S-a menționat că justiția este selectivă și marcată de acte de corupție, iar persoanele cu venituri mai mari, cei care au suport socio-politic și persoanele informate își sporesc șansele pentru un proces echitabil. În opinia mai multor experți, dreptul la un proces echitabil reprezintă un drept puțin cunoscut de către populație, dar, în același timp, este unul dintre drepturile cele mai des încălcate (doar 36,1% consideră că este respectat în foarte mare și mare măsură) [2, p.17].

În concluzie, este de menționat faptul că metodele și procedeele de lucru în sistemul de acordare a asistenței juridice garantate de stat sunt în continuă dezvoltare, ce presupune o mediatizare și informare permanentă a modalităților de funcționare, ceea ce contribuie substanțial la asigurarea realizării dreptului la un proces echitabil în Republica Moldova pentru un număr în creștere de persoane.

Bibliografie:

1. Cîrnaț T., *Protecția juridică a drepturilor omului*, Chișinău, 2003, 380 p. ISBN 9975-932-62-2.
2. Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în anul 2021, [on-line] <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2022/03/RAPORT-COPII2021-RO.pdf>
3. Constituția Republicii Moldova din 24.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 78.
4. Legea cu privire la asistența juridică garantată de stat, nr. 198 din 26.07.2007. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 157-160.
5. Сухов В. *Роль Министерства Юстиции Республики Молдова в управлении системой юридической помощи, гарантированной государством*. În: Revista științifico-practică Relații internaționale. Plus, nr. 1/2021, p. 114-118.
6. Raportul anual de activitate în cadrul sistemului de asistență juridică garantată de stat pentru anul 2021, aprobat prin Hotărârea CNAJGS nr. 1 din 23.02.2022, [on-line] https://cnajgs.md/uploads/asset/file/ro/1671/Raportul_anual_de_activitate_pentru_anul_2021.pdf Regulamentul cu privire la procedura de solicitare și desemnare a avocatului pentru acordarea asistenței juridice de urgență, aprobat prin Hotărârea CNAJGS nr. 8 din 19 mai 2009, [on-line] <https://cnajgs.md/ro/hotararile-cnajgs?page=42>.
7. Regulamentul privind metodologia de calcul al venitului în scopul acordării asistenței juridice calificate garantate de stat, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1016 din 01.09.2008. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2008, nr. 167-168.